

УДК 811.111'42

СПЕЦИФІКА ТЕМАТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АНГЛОМОВНОГО ДИТЯЧОГО ПОЕТИЧНОГО ДИСКУРСУ

**Пікалова А.О., к. філол. н., доцент,
доцент кафедри іноземної філології**

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

У статті розкривається тематична організація англомовного дитячого поетичного дискурсу. На основі аналізу ілюстративного матеріалу виявлено мовленнєві засоби репрезентації базового концепту дитячого поетичного дискурсу. У роботі виокремлено основні текстові лексико-тематичні групи та наведено їх кількісні підрахунки щодо класифікації дитячих поетичних текстів відповідно до вікових категорій. Проведена розвідка надала можливості виокремити такі домінуючі теми англомовного дитячого поетичного дискурсу: діти та світ, що їх оточує, тваринний світ, світ природи та деякі інші.

Ключові слова: тема, дитина, дитячий поетичний дискурс, текстова лексико-тематична група, домінуюча тематична група.

В статье отображается тематическая организация англоязычного детского поэтического дискурса. На основе анализа иллюстративного материала были обнаружены речевые средства репрезентации базового концепта детского поэтического дискурса. В работе были выделены основные текстовые лексико-тематические группы, осуществлены их количественные подсчеты по принципу диверсификации детских поэтических текстов в соответствии с возрастными категориями. Проведенное исследование позволило выделить доминирующие темы англоязычного детского поэтического дискурса: дети и мир, который их окружает, животный мир, природа и некоторые другие.

Ключевые слова: тема, ребенок, детский поэтический дискурс, текстовая лексико-тематическая группа, доминирующая тематическая группа.

Pikalova A.O. SPECIFICITY OF THE THEMATIC ORGANIZATION OF THE ENGLISH-LANGUAGE CHILDREN'S POETIC DISCOURSE

The article reveals the thematic organization of English-language children's poetic discourse. Based on the analysis of illustrative material, linguistic means of the basic concept's representation of children's poetic discourse have been discovered. In the paper the main textual lexical and thematic groups have been distinguished; their quantitative calculations have been carried out according to the principle of diversification of children's poetic texts in accordance with age categories. This research allows to distinguish the following dominant themes of the English-language children's poetic discourse: children and their environment, animals, nature, and some others.

Key words: theme, child, children poetic discourse, textual lexical and thematic group, dominant thematic group.

Постановка проблеми. У річизі сучасної лінгвістики актуальним виявляється дослідження лінгвістичної адекватності когнітивної побудови художнього тексту у взаємодії мови і культури, мови і художнього мислення. За мовою визнається статус культурного коду нації. Процес світопізнання, світосприйняття і світовідтворення кожної нації охоплює систему предметних значень, соціальних стереотипів, моральних цінностей, когнітивних структур. Одним із важливих засобів світопізнання являється художня література, у сфері якої особливого статусу отримує дитяча література. Як у культурі кожної країни дитяча література має свою історію і специфіку, так і дитяча література різних країн має загальні риси [1, с. 5]. Це твердження засвідчує той факт, що дитяча поезія різних країн підпадає під ці ознаки як один із жанрів дитячої літератури (має історію становлення, систему класифікації, специфічні і загальні риси як виду мистецтва).

Дитяча поезія є джерелом духовного збагачення особистості дитини, базою для засвоєння традицій і культури свого народу. Дитяча поезія репрезентує мовну картину світу, формує національно-культурну специфіку мислення. Дослідження дитячої поезії в аспекті взаємозв'язку мови і мислення обумовлює **актуальність** нашого дослідження. Зокрема, увагу привертає тематичне наповнення текстового простору англомовного дитячого поетичного дискурсу (АДПД).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поезія уходить до життя дитини в усній формі. Як і в інших культурах, дитяча англомова поезія історично сягає традицій усної народної творчості. До одних з основних ознак дитячого поетичного дискурсу (ДПД) відносять: типовий досвід дитинства, що написаний із точки зору дитини (пам'ять

дитинства); персонажі – діти; прості сюжети, що фокусуються на предметах і діях; почуття оптимізму; тенденція до поєднання реального з фантазійним [11, с. 189]. Іншими словами ДПД притаманні дохідливість, динамізм, сюжетність, цікавість, імпліцитна повчальність. ДПД може зреалізовуватись як єдність, що утворена переплетенням реальності і вигадки, повсякденного і незвичайного [3, с. 4].

Наукові інтереси, що звернені до вивчення дитячої поезії, випрацьовуються в таких аспектах: літературознавчий характер (Арзамасцева І.М., Ніколаєва С.А. 2000; Жибуль Віра 2004; Огар Е.І. 2002; Е.О. Путилова 2010; Graves D. 1992; Shavit Z. 1986); лінгводидактичний (Manning M. 2004; Morrow L.M. 2001; Parr M., & Campbell T. 2006; Pudewa Andrew 2005; Rasinski Timothy V., Padak Nancy 2004; Stange Terrence V., Wyant Susan L. 1999, 2008); лінгвістичний (Кузьменко А.О. 2014; Павлова Т.О. 2011; Пікалова А.А. 2014; Сиротенко В.П. 2013); та деякі інші аспекти (Атрошенко Г.І. 2005; Белоглазова О.В. 2001; Єгорова А.О. 2008; Лойтер С.М. 2002; Наконечна Ю.С. 2012) тощо.

За допомогою мовних одиниць у текстовому просторі дискурсу вербалізуються базові ментальні структури. Мовленнєві засоби вербалізації базових концептів виявляються релевантними по відношенню до тематичного наповнення дискурсу [2]. Тому вивчення тематичної організації простору АДПД актуалізує необхідність уточнення і систематизації домінантних текстових топіків на основі релевантних мовленнєвих засобів.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати мету нашого дослідження, що полягає у виявленні системи тематичної організації англomовного дитячого поетичного дискурсу. Досягнення поставленої мети потребує розв'язання таких завдань: проаналізувати мовленнєві засоби вербалізації базового концепту англomовного дитячого поетичного дискурсу, виокремити тематично релевантні мовні одиниці, що репрезентують домінантні теми текстового простору англomовного дитячого поетичного дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У центрі текстового простору АДПД завжди знаходиться дитина, що засвідчує антропоцентричність світу дитячого твору.

Дитячі поетичні тексти актуалізують дитячу тематику, дитячу аудиторію, мовленнєву особистість автора, який володіє

пам'яттю дитинства, і який виявляється лінгвокреатиною особистістю.

Оскільки поезії звернені і написані для дітей; головний персонаж – дитина; адресат – дитина, зрозуміло, що базовим концептом дитячої поезії є ДИТИНА.

Концепт ДИТИНА вербалізується за допомогою 1) лексем із прямою номінацією – номінативами на позначення дітей (*girl, boy, child, children, kids*); 2) власними назвами – іменами дітей (*Kate, Jane, Fred, Mary ma in.*); 3) особовими і присвійними займенниками (*I, me, my, we, our, you, your*) тощо. Наприклад:

1) «*Our darling children? Please explain!*» (Road Dalh «Mike Teavee...») [7];

2) «*As soon as Fred gets out of bed, / His underwear goes on his head*» (Jack Prelutsky «As soon as Fred gets out of bed») [12];

3) «*I'm made of stars, / I come from space, / I'm a member / Of the human race!*» (Richard McWilliam «Human») [9].

Аналіз ілюстративного матеріалу засвідчує, що більш уживаними виявляються займенники. Ця ознака обумовлена наявністю прийому персоніфікації в дитячих поезіях, що дозволяє моделювати реальність у проекції на фонові знання дитини про оточуючий світ.

Типовими для репрезентації концепту ДИТИНА в дитячій поезії виступають назви предметів навколишнього світу, що дозволяють дитині пізнавати себе і світ, а також слова на позначення дієвої активності малят: сміх, танці, спів, різні рухи тощо. Предметний світ вербалізується прямою номінацією і завжди вказується на конкретний предмет (назви предметів, назви природних і погодних явищ, пори року, зооніми, фітоніми, кольороніми, числівники тощо). Опис фізичних проявів здійснюється також прямою вказівкою на дію. Широко використовують лексичні одиниці, які описують частини тіла дитини, жести та міміку героїв. Образ дитина в поетичних текстах реалізується опосередковано через найближче оточення – лексичні одиниці на позначення батьків, членів родини, вчителів, друзів, домашніх улюбленців.

Конкретність і предметність, як основні характеристики ДПД, зумовлюють використання номінативних одиниць на позначення предметів, дій і явищ навколишнього світу.

У наведених нижче прикладах репрезентована інформація про життєдіяльність дитини (маркерами виступають дієслова на позначення різних видів діяльності *work, play, brush teeth, blow nose, clean shoes, change clothes*), про світ, в якому вона перебуває (*the*

world is so full of a number of things), надаючи при цьому деякі пояснення (*that is the way, Mum's instructions*). Пропоновані дії вербалізуються за допомогою наказового способу, зумовлюючи стимул до їх виконання. Емотивність підсилюється не лише загальною піднесеною інтонацією, а й лексикою (*happy, gay, as happy as kings*), що являється вербалізацією позитивних емоцій у відповідності до аксіологічних ознак, наприклад:

«*Work while you work, / Play while you play. / That is the way / To be happy and gay*» (Edith Segal «One thing at time») [13];

«*The world is so full of a number of things, / I'm sure we should be as happy as kings*» (Robert Louis Stevenson «Happy Thought») [14];

«*Brush your teeth, dear, / Blow your nose, / Clean your shoes / And change your clothes!*» (Richard McWilliam «Mum's instructions») [9].

Концепт ДИТИНА актуалізується за допомогою дій, що є типовими для дитини. Так, автори іноді присвячують цілі вірші, що репрезентують рухову діяльність дитини, наприклад, вірш Джулії Дональдсон «Handy Work» [8, с. 26–27] або вірш Кенна Несбітта «I don't know what to do today» [10, с. 46].

Доцільно виокремити текстові лексико-тематичні групи (ТЛТГ) [4; 5; 6] в текстовому просторі АДПД. У контексті нашої роботи домінантою текстової лексичної теми в просторі дитячої поезії виявляється дитина. У дослідженні АДПД виокремлюємо такі ТЛТГ: дитина, зовнішність, частини тіла, родина, їжа, іграшки, одяг, книги, дії, домашні улюбленці, тварини, природа, кольори, цифри, літери алфавіту, професії, транспорт та деякі інші.

Однією з вагомих особливостей поетичних текстів є римування, оскільки саме рими та ритм підкріплюють фонетичну обізнаність, слугують базою для полегшення роботи з оволодіння правописом і вимовою. Перші вірші, які малеча чує, досить часто заучує напам'ять (зазвичай вони невеликі за розміром), формуючи перші уявлення про оточуючий світ, про прості речі і явища: про іграшки, про пори року, про домашніх улюбленців, про тварин, про кольори, про відношення батьків і дітей тощо.

Послугуючись методом суцільної вибірки, було проведено аналіз тематичного наповнення віршів для дітей різних вікових категорій: для самих маленьких (Toddlers), для дітей дошкільного (Preschool Children) і молодшого шкільного віку (Young School-Age Children / Beginner Readers) загальною кількістю 253 вірша. Матеріалом дослідження слугували:

– поетичні тексти Річарда МакВільяма (Richard McWilliam), призначені для самих маленьких дітей, загальною кількістю 78 віршів;

– вірші для дітей дошкільного віку 37 віршів Джулії Дональдсон (Julia Donaldson), 33 вірші Грейс Андреаккі (Grace Andreacchi), 7 віршів Філіпа Дея Істмена (Philip Dey Eastman), загальною кількістю 77 поетичних текстів;

– поетичні тексти, що призначені для дітей молодшого шкільного віку, таких авторів, як Джулія Дональдсон (Julia Donaldson) – 12 віршів, Едіт Сігал (Edith Segal) – 30 віршів, Христина Джорджина Росетті (Christina Georgina Rossetti) – 31 вірш, Доктор Сьюз (Dr. Seuss) – 14 віршів, Шел Сілверстін (Shel Silverstein) – 11 віршів, загальною кількістю 98 поетичних творів.

Проведена розвідка дала змогу виокремити такі домінантні теми (топіки) АДПД (табл. 1):

- Children and their Environment,
- Animals,
- Nature,
- the Others.

Зазначені групи тем поділяються на підгрупи (ТЛТГ), що відображено в таблицях з кількісними підрахунками. Тематичні групи віршів для самих маленьких, для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку відповідно до таблиці 1.2, 1.3, 1.4.

З даних, наведених у таблицях, чітко простежуються не лише основна тематика дитячих поезій (дитина, тварини, природа та деякі інші), а також ідентичність тематичних підгруп для вікових категорій дітей. Так, дитина розглядається в безпосередніх ситуаціях, оточенні, стосунках і відношеннях, в яких перебуває дитина (дії, родина, частини тіла, домівка, іграшки, одяг, їжа, книжки); тваринний світ зображений різними видами тварин (свійські, дикі, домашні улюбленці); природа охоплює погодні явища, пори року, рослинний світ і явища природи; також виокремлюємо й деякі інші теми дитячих поезій (свята, загадки, транспорт, люди, звернення до духовного світу (бог, Біблія, святі, ангели), герої казок, мультфільмів тощо). Цікавим виявляється той факт, що однакові теми зреалізуються в тематичних групах віршів, призначених для дітей різних вікових категорій. У всіх трьох групах репрезентовані кольори. У групах віршів для самих маленьких і для дітей дошкільного віку – цифри. У віршах для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку спільними виявляються такі теми: літери алфавіту і професії.

Таблиця 1.1

Кількісні показники домінантних тем

Вірші для дітей				
Загальна кількість	253			
Тема	Child	Animals	Nature	The Others
кількість	114	57	53	29

Таблиця 1.2

Кількісні показники тематичних груп віршів для наймолодших

Вірші для самих маленьких (Toddlers)				
Загальна кількість	78			
Тема	Children and their Environment	Animals	Nature	The Others
кількість	35	23	13	7
З них:	Child 16	Animals 15	Natural Phenomenon 9	Dragon 1
	Actions 6	Domestic animals 6	Weather 2	Bubble 1
	Parts of body 2	Pets 2	Plants 1	Monster 1
	Members of family 3		Seasons 1	Cyborg 1
	Food 5			Ghost 1
	Toys 3			Numbers 1
				Colours 1

Таблиця 1.3

Кількісні показники тематичних груп віршів для дітей дошкільного віку

Вірші для дітей дошкільного віку (Preschool Children)				
Загальна кількість	77			
Тема	Children and their Environment	Animals	Nature	The Others
кількість	36	18	9	14
З них:	Child 10	Animals 6	Natural Phenomenon 2	God 3
	Actions 10	Domestic animals 9	Weather 2	Professions 2
	Parts of body 2	Pets 3	Plants 4	Santa Claws 1
	Members of family 5		Seasons 1	Riddles 2
	Food 2			Alphabet 1
	Toys 2			Numbers 1
	Clothes 4			Colours 1
	Books 1			Disease 1
				Saint Michael 1
				Halloween 1

Таблиця 1.4

Кількісні показники тематичних груп віршів для дітей молодшого шкільного віку

Вірші для дітей молодшого шкільного віку (Young School-Age Children/ Beginner Readers)				
Загальна кількість	98			
Тема	Children and their Environment	Animals	Nature	The Others
кількість	43	16	31	8
З них:	Child 16	Animals 14	Natural Phenomenon 4	Colours 2
	Actions 20	Domestic animals 1	Weather 7	Alphabet 2
	Parts of body 2	Pets 1	Plants 11	Professions 2
	Friendship 2		Seasons 9	Transport 1
	Food 1			People 1
	Clothes 1			
	Home 1			

У процентному співвідношенні домінантні тематичні групи в проаналізованому ілюстративному матеріалі (загальною кількістю 253 вірши) відображені в діаграмі (Рис. 1).

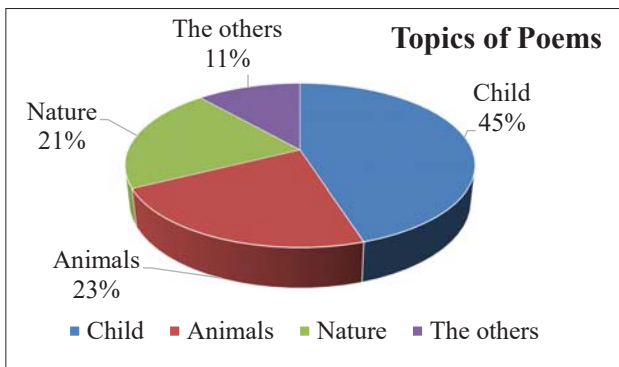

Рис. 1. Домінантні теми дитячих віршів

Таким чином, тематична організація текстового простору АДПД охоплює такі домінантні топіки: children and their environment, animals, nature, the others.

Висновки з проведеного дослідження. Типовий досвід дитинства (пам'ять дитинства), головні герої – діти, предметність, конкретність і дієвість, динамізм і оптимізм, певна дидактичність – виявляються тими особливостями англомовного дитячого поетичного дискурсу, що зумовлюють тематичне наповнення текстового простору досліджуваного дискурсу.

На основі аналізу ілюстративного матеріалу були виявлені мовленнєві засоби вербалізації базового концепту англомовного дитячого поетичного дискурсу. Це дозволило виокремити тематично релевантні лексичні одиниці, що були класифіковані в текстові лексико-тематичні групи (дитина, зовнішність, частини тіла, родина, їжа, іграшки, одяг, книги, дії, домашні улюбленці, тварини, природа, кольори, цифри, літери, професії, транспорт та деякі інші). Кількісні підрахунки тематичних груп на підставі типологізації відповідно до вікових категорій (для самих маленьких (Toddlers) для дітей дошкільного (Preschool Children) і молодшого шкільного віку (Young School-Age Children / Beginner Readers)) надали можливості для з'ясування домінантних тем у текстовому просторі англомовного дитячого поетичного дискурсу: діти та світ, що їх оточує, в якому вони зростають, розвиваються і виховуються (children and their environment), тваринний світ (animals), світ природи (nature) та деякі інші (the others).

Подальшою перспективою дослідження вважаємо ґрунтовне дослідження текстового простору дитячої поезії в лінгвокогнітивному аспекті, аналіз засобів репрезентації базових концептів, визначення їх будови і сутнісних характеристик в англомовному дитячому поетичному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Детская литература: учебник для студ. сред. проф. учеб. заведений / Е.О. Путилова, А.В. Денисова, И.Л. Днепровы и др.; под ред. Е.О. Путиловой. Москва : Издательский центр «Академия», 2010. 384 с.
2. Кудоярова О.В. Дискурсотворча роль теми у професійному конфліктному спілкуванні англомовних медиків (на матеріалі персонажного мовлення): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04; ХНУ імені В.Н. Каразіна. Харків, 2007. 33 с.
3. Павлова Т.А. Лингвокультурологические характеристики коммуникативного пространства в детской поэзии (на материале английских и русских стихов для детей): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Балтийский федеральный университет имени Иммануила Канта. Калининград, 2011. 25 с.
4. Степанова В.В. Субъектная организация художественного текста и анализ его лексической структуры. Русистика : лингвистические парадигмы конца XX века: материалы науч. конф., посвящ. 80-летию филол. фак. РГПУ им. Герцена и 75-летию профессора С.Г. Ильенко; отв. ред. В.Д. Черняк. Санкт-Петербург, 1998. С. 328–333.
5. Хачмафова З.Р. Женская языковая личность в художественном тексте : когнитивно-функциональный и лингвокультурологический аспекты (на материале русского и немецкого языков): монография / АГУ. Майкоп: АГУ, 2010. 282 с.
6. Чурилина Л.Н. Лексическая структура художественного текста: принципы антропоцентрического исследования. Санкт-Петербург, 2002. 283 с.
7. Dalh Road Poems: Classic Poetry Series. URL: <http://www.poemhunter.com> (дата звернення : 16.12.2017).
8. Donaldson Julia Wriggle and Roar. Rhymes to Join in with / Julia Donaldson. London : MacMillan Children's Book, 2015. 32 p.
9. McWilliam Richard The Little Book Of Very Short Poems For Children. URL: <http://www.richardmacwilliam.com/short-childrens-poems/> (дата звернення : 21.10.2017).
10. Nesbitt Kenn My Hippo Has the Hiccups : And Other Poems I Totally Made Up (A Poetry Speaks Experience). Naperville, Illinois : Sourcebooks Jabberwocky, 2009. 176 p.
11. Nodelman P. The Hidden Adult. Defining Children's Literature. Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 2008. 408 p.
12. Prelutsky Jack Dog Days : Rhymes Around the Year Library Binding. New York : Knopf Books for Young Readers, 1999. 32 p.
13. Segal Edith Be My Friend and Other Poems for Young People. London: Sylvan Press, 1982. 46 p.
14. Stevenson R.L. A Child's Garden of Verses. London: Puffin Books, 2008. 128 p.